

URBANISME AL BAIX LLOBREGAT: CREIXEMENT DEMOGRÀFIC I IMPACTE TERRITORIAL (1979-1992)

JESÚS A. VILA
Periodista

Dossier

El Baix Llobregat va multiplicar per dos la seva població entre primers de segle i l'any 1950, i la va tornar a multiplicar per cinc entre aquest any i el 1975 (vegeu la taula 1). Això vol dir que entre 1950 i 1975, cada cinc anys més o menys, la població creixia poc menys del doble del que ho havia fet durant tot el primer mig segle: 80.000 habitants de mitjana. Quan morí Franco, a la comarca hi vivien 511.971 persones, mentre que al tombant del segle amb prou feines s'arribava als 50.000 habitants (pocs més de 100.000 el 1950). Aquest fenomen no és exclusiu del Baix Llobregat, tot i que és en aquest territori on l'impacte és, comparativament, més important. La població de Catalunya passa de poc més de 3.240.000 habitants l'any 1950 a 5.662.000 l'any 1975. La població del Baix Llobregat que a mitjan segle representava el 3,17% del total de Catalunya passa a ser el 9% l'any 1975.

L'allau es registra especialment en la conurbació de Barcelona i afecta sobretot la mateixa ciutat i el seu entorn més immediat: Badalona, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià del Besos i l'Hospitalet. Però també una part considerable dels municipis de la comarca més propers a la gran ciutat: Cornellà, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí i Sant Feliu de Llobregat (i en menor mesura, Molins de Rei), així com d'altres especialment receptius però més distanciat: Sant Boi de Llobregat, el Prat de Llobregat, Castelldefels o Viladecans.

En total es pot dir que el xoc impacta especialment sobre 10 municipis de la comarca, que, en aquests anys, augmenten la seva població conjunta en uns 300.000 habitants dels gairebé 400.000 nous que es registren al conjunt del Baix Llobregat. La necessària

acollida d'aquesta allau migratòria es fa sense cap instrument de planificació urbanística.

Els ajuntaments alliberen espai urbà a mesura que creix la demanda de sòl per part de les constructores, sense pràcticament cap més control que l'administratiu de les llicències d'obres. No és estrany que l'any 1968 es posi en marxa el primer instrument de planificació global, el Pla director de l'àrea metropolitana, al qual en seguiran d'altres en els anys 70, amb fortuna desigual, perquè es mouen en mig d'un joc d'interessos de difícil conjunció: d'una banda, la febre especulativa dels propietaris del sòl, consistoris nomenats a dit i incontrolables i grans constructors; de l'altra, la precarietat econòmica dels nouvinguts, la resistència social dels veïns i diversos organismes tècnics que enceten la necessitat d'un mecanisme d'ordenació i planificació globalitzat que afronti el caos urbanístic del moment.

De fet, els debats socials de finals dels 70, en crisi ja el sistema autocràtic, no estan gaire lluny del que és consubstancial a tota qüestió urbanitzadora: la necessitat d'una visió integral del territori que sigui consensuada i, per tant, oberta a la participació; l'articulació d'instruments de planificació sustentats per les lleis i els organismes competents, amb una visió democràtica de la gestió del sòl; i un sistema de mercat que garanteixi la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'habitatge. En el moment present, tot això torna a estar novament en plena discussió i ho estarà encara més quan es faci imprescindible incorporar els criteris del Pla territorial general de Catalunya, aprovat el febrer de 1996, a les propostes de l'Estratègia territorial europea (ETE), que pretén homologar els mecanismes de gestió del territori en el conjunt de la UE.

Des de la constitució dels ajuntaments democràtics l'any 1979, la gestió urbanística del sòl als diferents municipis ha variat radicalment. L'urbanisme que es practica ja no parteix exclusivament de la pressió constructora, sinó també de la planificació i de la demanda final; la legislació i els processos administratius són més transparents i es circumscriuen en la legalitat democràtica, i, sobretot, el control sobre els ajuntaments impedeix formalment la submissió de la planificació urbanística als criteris exclusius del mercat. Així, avui, l'urbanisme que es practica no és l'urbanisme de l'ocupació especulativa del sòl, amb construccions de mala qualitat, sense urbanitzar l'entorn i sense tutela financera, qüestions que eren comunes en els anys 50-70. Avui, els ajuntaments controlen la qualitat dels habitatges, asseguren la urbanització adjacent i s'esforcen per garantir una transparència mercantil en la comercialització dels habitatges i locals. I, a més, planifiquen les noves edificacions en funció dels serveis, i preveient, en la mesura que es pot, les dificultats de mobilitat dels nous ocupants.

Una altra cosa ben diferent és l'impacte sobre el territori i el control sobre els preus de l'habitatge. Aquest article dóna per coneguda i assumida l'extraordinària millora que ha suposat la nova gestió municipal de l'urbanisme local i els esforços realitzats sobre el territori per resoldre les enormes deficiències generades per quaranta anys d'improvisació i quinze de desenfrenament especulatiu. En un altre sentit, vol reflexionar sobre les noves dinàmiques urbanístiques a la comarca i les conseqüències per al futur.

Assenyalàvem abans que només deu dels actuals trenta municipis de la comarca van rebre directament l'impacte de l'allau immigratòria dels anys 1960-1975. Els altres vint municipis van veure augmentada la seva població en aproximadament 100.000 persones en conjunt, més del que es pot considerar un creixement natural al llarg d'aquests quinze anys, però tampoc un increment excessiu. Per exemple, Martorell, Olesa, Sant Andreu de la Barca, Pallejà o Esparreguera, que probablement van ser les poblacions més receptores d'aquest segon grup de municipis impactats, van incrementar la seva població conjunta en unes 20.000 persones (uns 6.000 nous habitants Martorell; uns 4.000 Olesa i Sant Andreu de la Barca, i uns 3.000 Esparreguera i Pallejà).

Els altres 10 municipis petits amb prou feines van créixer 10.000 habitants en conjunt. (Perquè els

comptes s'ajustin matemàticament, cal afegir-hi els 70.000 habitants que va guanyar la comarca entre els anys 1950 i 1960.)

Així, podem parlar, a la comarca, de diferents fases de creixement demogràfic i, consegüentment, urbà, en els darrers cinquanta anys. Les dues primeres, produïdes durant el període franquista, i les altres tres posteriors, des de l'arribada de la democràcia.

La primera de totes, entre 1950 i 1960, suposa el primer augment seriós de població: 70.000 persones en conjunt que trenquen la dinàmica que s'havia mantingut fins aleshores de creixement harmònic (d'entre 5 i 10.000 habitants per dècada, amb moments de pujada, com la primera immigració de 1929, o de baixada, com la recessió de la Guerra Civil). Una segona en què la manifestació demogràfica que s'apuntava, d'intens creixement poblacional, presenta la seva imatge més descarnada: els anys esmentats de 1960 a 1975. Les altres tres fases corresponen de ple a l'anàlisi que ens proposem, especialment les dues que van de 1979 a 1986 i de 1987 a 1992, respectivament. Són, de fet, períodes de dues legislatures municipals (en el primer cas) i d'una tercera (en el segon), que coincideixen amb fenòmens conjunturals (econòmics, socials i polítics) que expliquen les dinàmiques empreses.

Per què parlem de tres fases en el període 1979-1992? Substancialment pels salts demogràfics que s'observen a partir de 1987 i que s'expliquen per l'anàlisi segmentada que farem a continuació. De fet, els salts de població que es poden comprovar en la **taula 2**, indiquen que entre 1981 i 1986, la comarca ha crescut en conjunt menys de 10.000 habitants, mentre que entre 1986 i 1991 la comarca ha passat de 26.000 nous habitants, superant les 610.000 persones. Cal recordar que en aquest mateix període de temps (**taula 1**) la població total de Catalunya s'ha vist incrementada en 400.000 persones, de les quals una quarta part correspon al Baix Llobregat. El Baix Llobregat ha guanyat un punt, del 9 al 10% del conjunt de Catalunya, entre la mort de Franco i el final del període sobre el qual se centra aquest article.

Però, a més, el saldo net d'habitants a la comarca del Baix Llobregat (**taula 2**), que registra saldos negatius en alguns municipis o una relativa estabilitat poblacional entre 1981 i 1986, presenta un canvi considerable a partir de 1987, amb saldos positius generals de canvi de tendència. La comarca, relativament saturada

Taula 1
Població general (1900-2001)

	1900	1950	1975	1991	2001
Baix Llobregat	48.455	103.874	511.971	610.192	692.838
Catalunya	1.966.000	3.240.000	5.662.000	6.060.000	6.361.365
BLL/CATA	2,40%	3,17%	9%	10%	10,87%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 2
Població comarcal (1981-2002)

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Abrera	4.221	4.404	5.464	7.003	8.823
Begues	1.330	1.536	2.029	3.105	4.775
Castelldefels	24.697	27.932	33.017	38.509	48.982
Castellví	350	442	661	933	1.195
Cervelló i La Palma	3.547	4.072	5.389	7.069	6.828
Collbató	592	728	1.074	1.566	2.519
Corbera	2.967	3.593	5.327	7.600	10.194
Cornellà	91.563	86.928	84.927	82.490	81.881
Esparreguera	11.079	11.335	12.612	14.501	18.708
Esplugues	46.079	47.670	48.310	46.810	45.988
Gavà	33.624	32.351	35.204	37.985	41.162
Martorell	15.948	16.170	16.653	17.822	23.529
Molins de Rei	18.308	18.160	17.840	18.752	21.197
Olesa	13.914	14.456	14.962	15.797	18.492
Pallejà	5.728	5.919	6.599	6.846	8.192
La Palma					2.794
Papiol, El	3.187	3.080	3.327	3.434	3.512
Prat, El	60.419	63.052	64.321	63.255	63.112
Sant Andreu	13.196	14.298	14.475	18.332	22.396
Sant Boi	72.926	75.789	77.932	78.005	80.041
Sant Climent	2.083	2.111	2.289	2.476	3.140
Sant Esteve	1.456	1.708	2.642	4.486	5.591
Sant Feliu	38.004	37.394	36.608	35.797	40.695
Sant Joan	25.309	23.867	24.977	26.805	29.064
Sant Just	11.022	11.379	12.471	13.306	14.557
Sant Vicenç	20.182	20.397	20.836	22.621	25.294
Santa Coloma	2.520	2.662	3.030	3.358	5.633
Torrelles	1.475	1.827	2.352	3.114	3.912
Vallirana	4.377	5.025	6.570	8.407	10.493
Viladecans	43.358	45.071	48.294	53.235	58.213
TOTALES	573.461	583.356	610.192	643.419	710.612

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Dossier

del 1975, amb més de mig milió d'habitants, haurà arribat als 710.612 el desembre del 2002.

1979-1986

Per analitzar els processos de creixement demogràfic units a les fases d'expansió urbanística de la comarca, convé dividir els municipis en funció dels impactes previs i de la capacitat d'expansió urbanística posterior. Podríem dissenyar sis agrupacions intermunicipals:

Dossier

1. Els municipis de la immediata conurbació, que són aquells a l'esquerra del Llobregat més propers a Barcelona, amb la qual formen, ja gairebé des dels inicis de la democràcia, un *continuum* urbà: Cornellà, Esplugues, Sant Just, Sant Joan Despí, Sant Feliu i Molins de Rei.

2. Els grans municipis del delta i la vall baixa, fortament industrialitzats i amb una dinàmica pròpia, i que han estat receptors de població des dels anys 60: el Prat i Sant Boi.

3. Els municipis costaners, inicialment agrícoles i alguns de segona residència, han acabat acollint una part considerable de la població nouvinguda també des dels anys 60: Viladecans, Gavà i Castelldefels.

4. Els municipis de la vall mitjana de la dreta del Llobregat des de l'Ordal fins al riu, amb creixements relatius en els anys 60-70 i vocació en principi agrícola però amb oferta consolidada de segona residència: Sant Vicenç dels Horts, Pallejà, Sant Andreu de la Barca, Corbera, Cervelló (la Palma) i Vallirana.

5. Els municipis del nord, que van rebre un impacte moderat però que ja posseïen una dinàmica particular de creixement autònom i també, en alguns casos, estatges consolidats de segona residència: Martorell, Olesa, Esparreguera, Abrera i Sant Esteve Sesrovires.

6. Finalment, els municipis de muntanya, a banda i banda del riu, territoris tradicionals de segona residència, vocació clarament agrícola, escassa o nul·la implantació industrial i limitats receptors de nouvinguts: Collbató, el Papiol, Castellví de Rosanes, Santa Coloma de Cervelló, Torrelles, Sant Climent i Begues.

1. Els sis municipis del primer grup presenten, entre el cens de població de 1981 i de 1986, variacions molt representatives. Cornellà, Molins de Rei, Sant Feliu i Sant Joan Despí perden població. Com es pot veure en la **taula 3**, Cornellà perd en aquests anys 4.600 habitants; uns 1.400 Sant Joan Despí; uns 600 Sant Feliu i al voltant d'un centenar Molins de Rei. Això podria indicar o bé que s'ha paralitzat la construcció urbanística i per tant el municipi no pot ser receptor de nova població (més enllà del mercat d'habitatges usats, també molt dinàmic), o bé que malgrat la nova construcció d'habitatges, hi ha molts veïns que opten per abandonar el terme definitivament. Aquesta segona interpretació sembla la més correcta si ens atenen al que ens mostra la taula 4. Dels 13.578 habitatges construïts de nova planta a la comarca en aquests sis anys, 2.951, és a dir, entre el 16% (1981) i el 31,7% (1985) del total, continuen edificant-se en aquests municipis, teòricament saturats per la gran allau dels anys precedents. Si malgrat això es perd població, la causa cal trobar-la en altres factors i no pas en els de la inexistència d'oferta suficient.

S'ha de tenir en compte que aquests anys són probablement els de major crisi econòmica des de la transició, amb tot el degotall de reestructuracions sectorials i la rècula subsegüent d'expedients de regulació i acomiadaments massius. És sabut que molts treballadors, ja grans i sense compromisos familiars irresolubles, opten per tornar als seus llocs d'origen, on el nivell de vida s'ajusta millor a les migrades pensions i a les indemnitzacions aconseguïdes. De tota manera, aquesta no pot ser l'única explicació, perquè, com veurem més endavant, municipis que han rebut un impacte migratori semblant no solament no perden població sinó que en guanyen. L'única explicació convincent és que s'ha iniciat, encara amb un ritme prudent però gairebé imparable, un esponjament demogràfic del centre saturat a la perifèria, per causes que més endavant tractarem d'analitzar.

Valgui per ara aquesta constatació. Constatació que tampoc no és homogènia en aquest primer grup de municipis, perquè, per exemple, Esplugues i Sant Just encara creixen una mica (1.600 i 350 habitants, respectivament), tot i que dintre dels marges del normal increment vegetatiu de les poblacions.

2. El Prat i Sant Boi, municipis que presenten una gran similitud amb els del primer grup perquè han estat tradicionals receptors de població en les dècades anteriors, a diferència del que passa amb els anteriors, creixen —moderadament, però creixen— també

Taula 3
Població per municipis (1981-2002)

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Cornellà	91.563	86.928	84.927	82.490	81.881
Esplugues	46.079	47.670	48.310	46.810	45.988
Molins de Rei	18.308	18.160	17.840	18.752	21.197
Sant Feliu	38.004	37.394	36.608	35.797	40.695
Sant Joan	25.309	23.867	24.977	26.805	29.064
Sant Just	11.022	11.379	12.471	13.306	14.557
TOTALES	230.285	225.398	225.133	223.960	233.382

Dossier

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 4
Habitatges de nova construcció. Municipis (1981-1986)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	TOTALES
Cornellà	189	119	156	146	131	96	837
Esplugues	183	142	87	128	88	82	710
Molins de Rei	29	68	16	8	48	14	183
Sant Feliu	53	163	45	112	87	76	536
Sant Joan	18	12	9	10	57	75	181
Sant Just	31	26	32	104	182	129	504
TOTALES	503	530	345	508	593	472	2951
%/COMARCA	16	19,9	16,8	25,9	31,7	25	21,70%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 5
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1981-1986)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	TOTALES
Cornellà	18	80	140	119	105	80	542
Esplugues	1	78	69	95	77	48	368
Molins de Rei	15	32	12	0	37	5	101
Sant Feliu	8	143	29	107	80	64	431
Sant Joan	0	0	8	0	50	40	98
Sant Just	0	0	0	50	133	80	263
TOTALES	42	333	258	371	482	317	1803
%/TOTAL MUN							61,10%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

durant aquests anys. Són municipis que presenten resultats semblants de creixement durant el període, però amb la diferència que no pertanyen directament a la gran taca d'oli de la conurbació barcelonina. Passen, com es pot veure en la **taula 6**, de 60.400 a

63.000 en el primer cas i de gairebé 73.000 a més de 75.000 en el segon. Aquest creixement es pot justificar si observem el ritme de construcció de nous habitatges (**taula 7**). Durant aquest període es construeix al Prat i a Sant Boi, un total de 2.723 habitatges nous,

Taula 6
Població per municipis (1981-2002)

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Prat, El	60.419	63.052	64.321	63.255	63.112
Sant Boi	72.926	75.789	77.932	78.005	80.041
TOTALES	133.345	138.841	142.253	141.260	143.153

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Dossier

Taula 7
Habitatges de nova construcció. Municipis (1981-1986)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	TOTALES
Prat, El	233	543	340	75	75	100	1366
Sant Boi	546	334	92	163	105	117	1357
TOTALES	779	877	432	238	180	217	2723
%/COMARCA							20

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 8
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1981-1986)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	TOTALES
Prat, El	79	467	293	72	48	91	1050
Sant Boi	194	222	70	140	100	101	827
TOTALES	273	689	363	212	148	192	1877
%/TOTAL MUN							68,90%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

un 20% del total de la comarca (els sis municipis del primer grup representen tots junts un 21,7% del total de nova construcció en el mateix període. **Taula 4**). Podríem pensar, doncs, que aquests dos municipis no perden població perquè presenten una oferta d'habitatges nous més gran, i per tant, la pèrdua exògena de població pels motius al·legats quedaria compensada pels nous habitatges construïts. Però el raonament toparia novament amb el període de crisi que travessem. Per molta oferta d'habitatges que hi hagi, si els recursos són escassos en fase recessiva, es fa molt difícil animar el mercat. Una possible resposta l'observem en les **taules 5 i 8**. Mentre que els habitatges de protecció oficial dels sis municipis del primer grup, en conjunt, representen un 61,1% del total edificat, els

habitatges protegits dels dos municipis del segon grup representen el 68,9% del conjunt edificat. Això consolida la tesi inicial: una part considerable de la pèrdua de població ha de respondre a les dificultats d'accés a nous habitatges. És l'explicació definitiva? Probablement no, com veurem més endavant.

3. El tercer grup de municipis tampoc manté una dinàmica uniforme, almenys en aquests anys inicials de la democràcia municipal (**taula 9**). Receptors importants de l'allau immigratòria dels 60-70, com ja hem vist, tret de Gavà, que en aquests anys perd població (uns 1.300 habitants), els altres dos municipis en guanyen considerablement tenint en compte les dinàmiques establertes. Gavà, Viladecans i

Taula 9
Població per municipis (1981-2002)

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Castelldefels	24.697	27.932	33.017	38.509	48.982
Gavà	33.624	32.351	35.204	37.985	41.162
Viladecans	43.358	45.071	48.294	53.235	58.213
TOTALES	101.679	105.354	116.515	129.729	148.357

vFont: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Dossier

Taula 10
Habitatges de nova construcció. Municipis (1981-1986)

	1.981	1.982	1.983	1.984	1.985	1986	TOTALES
Castelldefels	298	245	150	321	231	105	1.350
Gavà	167	163	142	42	56	107	677
Viladecans	393	91	80	127	72	127	890
TOTALES	858	499	372	490	359	339	2.917
%/COMARCA							21,40%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 11
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1981-1986)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	TOTALES
Castelldefels	101	57	71	207	100	62	598
Gavà	8	85	67	27	29	84	300
Viladecans	240	24	57	82	3	104	510
TOTALES	349	166	195	316	132	250	1.408
%/TOTAL MUN							48,30%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Castelldefels ja no formen part de la conurbació barcelonina. Ben al contrari, són clars receptors, fins i tot en aquest moment, de la població que expulsa la primera corona. Això es posa de manifest en el fet que aquests tres municipis edifiquen en aquest període més habitatges que els sis municipis del primer grup i més que els dos del segon, exactament un 21,4% del total de la comarca (taula 10). És a dir, l'oferta és considerable. Però, a més, del conjunt d'habitatges construïts, només el 48,3% (enfrent de més del 60% dels anteriors municipis) són de protecció oficial (taula 11). Si l'oferta és àmplia, els pisos protegits no són gaires i estem en període de crisi, ¿com és que creixen en nombre d'habitants aquests tres municipis del tercer grup de manera molt semblant a com ho fan el Prat i

Sant Boi? L'explicació només pot ser una: els pisos han de ser raonablement més econòmics que els de la conurbació i fins i tot més que els de Sant Boi i el Prat, i, per tant, atrauen població d'aquella primera corona saturada.

4. Els sis municipis d'aquest grup (ara set amb la segregació de la Palma) van quedar relativament al marge del xoc demogràfic dels 60, si no hagués estat pel protagonisme d'un fenomen que va acompanyar aquesta fase de desenvolupament i que encara que no va provocar saturació poblacional, va representar un fort impacte territorial: l'aparició de les urbanitzacions de segona residència. No tots els municipis d'aquest grup van rebre el mateix impacte, ni de la mateixa

manera ni en els mateixos anys. Sant Vicenç dels Horts, per exemple, és un cas específic, ben diferent de Corbera o de Vallirana i potser més semblant a Sant Andreu de la Barca. Mercès al desenvolupament industrial d'aquests termes i del seu entorn, van rebre, amb cert retard però de manera prou contundent, una notable quantitat de població nouvinguda que ambdós municipis, de forta empremta agrària en aquells anys, van assumir com van poder, és a dir, molt malament. De fet, Sant Vicenç dels Horts, per exemple, amb barris massificats i alguns d'ells d'autoconstrucció, va haver d'esperar-se als primers ajuntaments de la democràcia perquè s'asfaltessin els carrers i es possessin en marxa les infraestructures imprescindibles per viure amb un mínim de dignitat. No cal dir fins a quin punt va haver d'endeutar-se. El futur d'aquest i de tants altres municipis no s'entendria pas sense aturar-se en aquesta realitat. Tot aquest grup de municipis (taula 12), però, amb censos de població

reduïts (tret de Sant Vicenç i Sant Andreu, al voltant dels 20.000 i 14.000 habitants, respectivament), presenta una uniformitat de comportament pràcticament inequívoca en aquests anys. Pràcticament els increments de població corresponen al creixement vegetatiu i, per tant, ni reben ni expulsen població. Però, en canvi, construeixen molt (taula 13). Més que Sant Boi i el Prat en aquest període i gairebé tant com Castelldefels, Gavà i Viladecans junts. Què passa amb aquests habitatges? Si es construeix molt i la població no creix és que els habitatges no s'ocupen. O que s'ocupen... només els caps de setmana. De fet, la taula 14, on s'observa la construcció d'habitatges de protecció oficial, ens indica que el ritme d'aquests habitatges creix a mesura que transcorre el temps. Això voldria dir que, a l'inici, el ritme de construccions és, sobretot, de segona residència, dinàmica que va variant en els anys següents, quan moltes d'aquestes segones residències ja s'han convertit en

Taula 12
Població per municipis (1981-2002)

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Cervelló i La Palma	3.547	4.072	5.389	7.069	6.828
Corbera	2.967	3.593	5.327	7.600	10.194
Pallejà	5.728	5.919	6.599	6.846	8.192
Sant Andreu	13.196	14.298	14.475	18.332	22.396
Sant Vicenç	20.182	20.397	20.836	22.621	25.294
Vallirana	4.377	5.025	6.570	8.407	10.493
TOTALES	49.997	53.304	59.196	70.875	83.397

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 13
Habitatges de nova construcció. Municipis (1981-1986)

	1.981	1.982	1.983	1.984	1.985	1986	TOTALES
Cervelló i La Palma	81	71	78	48	76	85	439
Corbera	105	96	141	10	70	93	515
Pallejà	42	28	42	22	21	38	193
Sant Andreu	75	126	50	52	62	86	451
Sant Vicenç	58	74	85	89	63	56	425
Vallirana	116	109	185	114	118	97	739
TOTALES	477	504	581	335	410	455	2.762
%/COMARCA							20,30%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 14**Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1981-1986)**

	1.981	1.982	1.983	1.984	1.985	1986	TOTALES
Cervelló i La Palma	0	9	26	6	12	49	102
Corbera	0	0	21	0	30	40	91
Pallejà	0	16	6	0	7	20	49
Sant Andreu	42	105	6	27	57	63	300
Sant Vicenç	0	19	65	68	55	45	252
Vallirana	0	0	40	18	31	37	126
TOTALES	42	149	164	119	192	254	920
%/TOTAL MUN							33,00%

Dossier

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

primeres i els ajuntaments preveuen una demanda interna important, que es posarà de manifest intensament —com veurem— en els anys successius. Tampoc aquest ritme d'habitatges de protecció oficial no és homogeni. A Corbera, per exemple, se'n construeixen 91 en els sis anys, 70 dels quals en els dos últims, mentre que Sant Andreu de la Barca prepara oferta de futur amb els 300 habitatges protegits que promou en aquests anys. A Pallejà no es dona aquest fenomen, però és que el seu comportament demogràfic serà molt diferent d'altres municipis d'aquest grup. De fet, Pallejà és el municipi que menys creix en població de tots ells fins a l'any 1996.

5. Els municipis del nord de la comarca han tingut, d'antic, una dinàmica particular, per bé que durant aquests anys no hi ha diferències substancials amb el grup de municipis de la riba dreta i el camí de l'Ordal. Les seves poblacions, diverses, en funció dels ritmes particulars, es mantenen gairebé inalterables (taula 15). No és el mateix Martorell, Olesa i Esparreguera

que Sant Esteve o Abrera, durant la primera meitat dels 80, però en tots els casos el creixement és estable, molt ajustat al creixement vegetatiu de les poblacions respectives. Es construeix al llarg dels sis anys, una mica més del 10% dels habitatges del conjunt de la comarca i a un ritme bastant regular en tots els municipis, com es pot veure en la **taula 16**. Això posaria de manifest que, tret potser de la política d'habitatges de primera hora que semblen impulsar els ajuntaments d'Esparreguera i Martorell, que ben bé podrien respondre a un dèficit estructural en aquests municipis per la important arribada de mà d'obra als polígons industrials de la zona, la resta d'anys els habitatges que es construeixen no semblen respondre més que a una política sostinguda de creixement. De fet, un creixement que s'inicia ara i que es posarà clarament de manifest al llarg de tota la dècada següent. Resulta interessant observar aquí que el 60,85% dels habitatges construïts en aquest període per aquest grup de municipis, correspon a habitatges de protecció oficial (**taula 17**), dada que posaria de

Taula 15**Població per municipis (1981-2002)**

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Abrera	4.221	4.404	5.464	7.003	8.823
Esparreguera	11.079	11.335	12.612	14.501	18.708
Martorell	15.948	16.170	16.653	17.822	23.529
Olesa	13.914	14.456	14.962	15.797	18.492
Sant Esteve	1.456	1.708	2.642	4.486	5.591
TOTALES	46.618	48.073	52.333	59.609	75.143

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 16
Habitatges de nova construcció. Municipis (1981-1986)

	1.981	1.982	1.983	1.984	1.985	1986	TOTALES
Abrera	25	23	14	21	25	60	168
Esparreguera	127	38	52	63	25	72	377
Martorell	181	30	21	59	105	66	462
Olesa	30	46	7	19	73	58	233
Sant Esteve	32	10	45	62	14	43	206
TOTALES	395	147	139	224	242	299	1.446
%/COMARCA							10,60%

Dossier

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 17
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1981-1986)

	1.981	1.982	1.983	1.984	1.985	1986	TOTALES
Abrera	17	10	1	1	1	39	69
Esparreguera	66	17	24	42	1	47	197
Martorell	22	33	2	11	63	29	160
Olesa	110	25	20	56	105	66	382
Sant Esteve	15	1	14	24	3	15	72
TOTALES	230	86	61	134	173	196	880
%/TOTAL MUN							60,85%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

manifest l'oferta dirigida essencialment al mercat intern i a la mà d'obra industrial de la zona.

6. Els últims set municipis que totalitzen la comarca són, amb diferència, els de menor població i menor ritme de creixement. En tots els casos, tret del Papiol, guanyen població durant aquest període analitzat, encara que els increments no fan pensar, ni de bon tros, en cap increment desmesurat (**taula 18**). D'altra banda, el nombre d'habitatges nous construïts en aquest conjunt de municipis representa el 5,3% de la nova construcció de la comarca en aquest període, en total 719 nous habitatges (**taula 19**), dels quals el 23,9% són de protecció oficial (**taula 20**): gairebé es tracta d'una política de noves construccions de consum interior i, en molts casos, de segona residència.

1987-1991

1. Durant aquest període, els sis municipis del grup 1 (Cornellà, Esplugues, Sant Joan Despí, Sant Just, Sant Feliu i Molins de Rei) presenten un comportament

divers. Mentre n'hi ha dos, Esplugues i Sant Just, que mantenen una moderada tendència al creixement que ja es va observar el 1981 i el 1986, Cornellà, Molins de Rei i Sant Feliu segueixen una lleugera davallada poblacional, i Sant Joan recupera població el 1991 respecte del 1986, però sense arribar als habitants que tenia l'any 1981 (**taula 3**). Les tendències, per tant, obertes clarament el 1986, es mantenen pràcticament iguals el 1991 i encara es potenciaran més en els casos de Cornellà i Sant Feliu l'any 1996, amb una davallada persistent. Si observem el nombre d'habitatges de nova construcció edificats (**taula 21**) veurem que dels 3.676 habitatges nous d'aquest conjunt de municipis, gairebé 2.000 corresponen a Esplugues i Sant Joan Despí. Si, com es pot veure, malgrat aquesta important edificació, Esplugues gairebé només guanya 600 habitants i Sant Joan Despí no arriba al miler, és perquè malgrat la nova oferta —important— ambdós municipis són exportadors de població. Això mateix passa a Cornellà —que edifica en aquest període 569 nous habitatges— i a Sant Feliu —que només n'edificarà 292—. I molt probablement també a Molins de Rei i a Sant Just, aquest últim potser en menor mesura.

Taula 18
Població per municipis (1981-2002)

	1.981	1.986	1.991	1.996	2.002
Begues	1.330	1.536	2.029	3.105	4.775
Castellví	350	442	661	933	1.195
Collbató	592	728	1.074	1.566	2.519
Papiol, El	3.187	3.080	3.327	3.434	3.512
Sant Climent	2.083	2.111	2.289	2.476	3.140
Santa Coloma	2.520	2.662	3.030	3.358	5.633
Torrelles	1.475	1.827	2.352	3.114	3.912
TOTALES	11.537	12.386	14.762	17.986	24.686

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 19
Habitatges de nova construcció. Municipis (1981-1986)

	1.981	1.982	1.983	1.984	1.985	1986	TOTALES
Begues	23	18	19	37	20	19	136
Castellví	6	21	12	12	5	6	62
Collbató	20	21	8	10	9	26	94
Papiol, El	28	3	81	21	19	2	154
Sant Climent	30	1	2	6	4	19	62
Santa Coloma	14	18	34	6	3	6	81
Torrelles	9	24	32	23	24	28	140
TOTALES	130	106	188	115	84	106	729
%/COMARCA							5,36%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 20
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1981-1986)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	TOTALES
Begues	0	4	1	23	9	6	43
Castellví	0	0	0	1	9	0	10
Collbató	6	0	0	0	9	0	15
Papiol, El	0	0	80	0	14	0	94
Sant Climent	0	0	0	2	0	7	9
Santa Coloma	0	0	12	0	0	2	14
Torrelles	0	0	0	0	1	4	5
TOTALES	6	4	93	26	42	19	190
%/TOTAL MUN							23,90%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Més enllà d'aquestes dades cal destacar-ne una altra. Si entre els anys 1981 i 1986, el 61,1% dels nous habitatges construïts eren de protecció oficial, durant aquest període els habitatges protegits en aquests

municipis passen a ser el 29,76%, especialment concentrats, com es pot veure en la **taula 22**, pràcticament en exclusiva durant els tres primers anys del quinquenni.

Taula 21
Habitatges de nova construcció. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Cornellà	81	120	69	139	160	569
Esplugues	375	202	167	133	115	992
Molins de Rei	15	32	136	110	160	453
Sant Feliu	41	69	101	73	8	292
Sant Joan	170	202	336	167	92	967
Sant Just	46	61	82	113	101	403
TOTALES	728	686	891	735	636	3676
%/COMARCA						25,39%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 22
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Cornellà	67	86	21	2	1	177
Esplugues	185	122	36	0	0	343
Molins de Rei	10	8	72	0	0	90
Sant Feliu	35	17	17	30	0	99
Sant Joan	170	160	52	0	0	382
Sant Just	2	1	0	0	0	3
TOTALES	469	394	198	32	1	1094
%/TOTAL MUN						29,76%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

D'això es desprèn una clara aposta dels ajuntaments per una política activa d'habitatge social durant els anys 80, que va perdent pes a partir de la dècada dels 90. Coincideix amb una recuperació de l'economia, una forta demanda d'habitatges que es va traslladant del centre a la perifèria, buscant preus més raonables i, per tant, un aprofundiment de l'exportació exògena de població cap a municipis veïns. Si hi ha demanda, els constructors prefereixen accedir a mercats desregulats on puguin imposar els seus preus, i, per tant, decau fortament l'habitatge protegit. Com han posat de manifest alguns especialistes,¹ no és cap veritat absoluta l'encariment del preu dels habitatges en funció de l'encariment i l'escassetat del preu del sòl. El que fa encarir els habitatges és la desregulació del mercat. Així, malgrat que els habitatges han estat més econòmics a municipis de la tercera i la quarta corones, com ara Viladecans o Abrera, que no pas a

Cornellà o Esplugues, el seu preu no és, en cap cas, proporcional al preu del sòl urbanitzat en aquests municipis.

La desregulació del mercat amb l'abandonament de la política social d'habitatge dels anys 90, cercant garantir una oferta que estabilitzés la població als municipis en franca davallada, no ha fet realitat ni de bon tros l'objectiu perseguit: aquests municipis de la conurbació han esgotat el sòl lliure i no han aconseguit aturar la dinàmica d'exportació demogràfica.

2. A Sant Boi i al Prat, tot i que els mecanismes no han estat tan diferents, els resultats sí que ho han estat. En aquest quinquenni, tal com havia passat en l'anterior, tots dos municipis mantenen una línia demogràfica sostinguda de creixement (**taula 6**). Edificant el 13,78% dels habitatges nous del període en el conjunt

Taula 23
Habitatges de nova construcció. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Prat, El	182	215	193	267	111	968
Sant Boi	155	175	236	322	130	1018
TOTALES	337	390	429	589	241	1986
%/COMARCA						13,78%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 24
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Prat, El	162	168	45	13	0	388
Sant Boi	134	138	108	83	0	463
TOTALES	296	306	153	96	0	851
%/TOTAL MUN						42,80%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

de la comarca (**taula 23**) i un percentatge superior al 42% (**taula 24**) pel que fa als habitatges protegits — amb una caiguda, però, també notable en aquest apartat: en els anys anteriors havia estat del 68,9% (**taula 8**)—, guanyen, respectivament, 5.000 (Sant Boi) i 4.000 (el Prat) habitants nous. Segueixen, per tant, sent municipis receptors nets de població. Sant Boi ho seguirà sent al llarg dels propers anys, mentre que el Prat tendirà clarament a l'estabilització del seu pes demogràfic al voltant dels 63.000 habitants (**taula 6**).

3. El grup de municipis que inclou Castelldefels, Gavà i Viladecans, en els quals s'observava la tendència contrària als de la conurbació del grup 1, és a dir, al creixement demogràfic sostingut, presenten en aquest període (1987-1991) una consolidació de la tendència. Guanyen, en conjunt, més d'11.000 habitants, però a diferència del que passarà al Prat, durant els propers anys (**vegeu la taula 9**), el creixement encara serà més ferm i accelerat. La tendència d'absorció de la població expulsada de la primera corona es fa imparable i això és així per l'enorme oferta d'habitatges que presenta i pel ritme accelerat de noves construccions d'aquests anys. Aquests tres municipis edifiquen, entre 1987 i 1991, gairebé tants habitatges com els sis municipis del primer grup (Cornellà, Esplugues, etc.). És a dir, (**taula 25**) 3.536 habitatges nous, o, el que és el mateix, un 24,42% del total de la comarca en

aquest període. I de tots aquests habitatges, només un 15,27% de protecció oficial (**taula 26**), davant del 48,3% dels anys 1981-1986 (**taula 11**), dada que posa de manifest que l'oferta nova es dirigeix fonamentalment a la demanda exterior i que el mercat de la zona, com el d'arreu, es desregula fortament a partir de 1989.

4. El comportament dels sis municipis d'aquest grup representa durant aquests anys un perllongament del període anterior. La població creix però sense desfermar-se, malgrat que, com es va veure en el quinquenni anterior, el ritme de construcció havia estat considerable (**taula 12**). De fet, el veritable salt demogràfic d'aquests municipis es produirà entre 1991 i 1996, quan, en cinc anys més o menys, creixeran el mateix que havien crescut en els deu anys anteriors. D'altra banda, el ritme de construcció d'aquest període amb prou feines decau respecte de l'anterior, que ja havia estat prou significatiu (**taula 13**). Aleshores, entre 1981 i 1986 (sis anys) es van construir 2.762 habitatges (un 20,3% del total de la comarca). Ara (**taula 27**), en cinc anys, se'n construeixen 2.437 (un 16,8% del conjunt del Baix Llobregat en aquest període), dada que posa de manifest la demanda registrada, fonamentalment externa, i l'interès de creixement que tenen aquests ajuntaments que mantenen un ritme alt d'habitatges protegits, superior en aquest fase al del període immediat: un 33%, davant del 25,7% (**taules**

Taula 25
Habitatges de nova construcció. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Castelldefels	327	346	244	255	146	1.318
Gava	58	161	283	222	156	880
Viladecans	63	72	194	379	630	1.338
TOTALES	448	579	721	856	932	3.536
%/COMARCA						24,42%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Dossier

Taula 26
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Castelldefels	182	101	6	2	1	292
Gava	21	101	12	0	1	135
Viladecans	11	46	4	48	4	113
TOTALES	214	248	22	50	6	540
%/TOTAL MUN						15,27%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 27
Habitatges de nova construcció. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Cervelló i La Palma	126	95	63	95	64	443
Corbera	88	111	95	84	70	448
Palleja	47	53	64	52	60	276
Sant Andreu	128	63	73	69	91	424
Sant Vicenç	45	62	75	87	92	361
Vallirana	132	89	83	84	97	485
TOTALES	566	473	453	471	474	2.437
%/COMARCA						16,83%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

14 i 28).

5. El comportament d'aquest grup de municipis durant aquest quinquenni no difereix gaire del que ja hem vist en el grup anterior. El pes demogràfic del conjunt creix (uns 4.000 habitants nous en conjunt), però encara no al ritme trepidant que ho farà a partir de 1991 (taula 15). Tret d'Olesa, que en els darrers vint anys ha guanyat 4.500 habitants, la resta de municipis

dispara la població. Abrera, la dobla: de 4.221 habitants el 1981, passa a 8.823; Esparreguera i Martorell guanyen uns 7.500 nous habitants (passant d'11.100 a 18.700 el primer i de 16.000 a 23.500 el segon), i Sant Esteve Sesrovires gairebé multiplica per quatre la seva població (de 1.400 a 5.600 habitants). El 1991, però, encara no s'ha produït aquesta eclosió, tot i que el nivell constructiu ja anuncia el que ha de venir: el 10,6% dels habitatges que es construeixen a la comar-

Taula 28
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Cervelló i La Palma	78	54	3	2	0	137
Corbera	25	43	8	0	1	77
Pallejà	30	19	1	2	1	53
Sant Andreu	83	40	4	5	2	134
Sant Vicenç	34	37	8	30	0	109
Vallirana	56	31	13	16	2	118
TOTALES	306	224	37	55	6	628
%/TOTAL MUN						25,76%

Dossier

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

ca entre 1981 i 1986 corresponen a aquest grup de municipis (taula 16), percentatge que augmenta quatre punts (taula 29) entre 1987 i 1991 (14,50%). Encara és més important constatar el nombre d'habitatges construïts en total: 1.446 durant els primers sis

anys analitzats i 2.100 en el segon quinquenni. En total 3.546 nous habitatges, dels 15.655 que es comptabilitzen en total aquest mateix any. D'altra banda, pel que fa al nombre de construcció d'habitatges protegits es va passar del 60,8% durant els primers

Taula 29
Habitatges de nova construcció. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Abrera	71	64	96	109	91	431
Esparreguera	99	125	101	71	155	551
Martorell	66	64	67	51	225	473
Olesa	46	47	82	34	67	276
Sant Esteve	77	65	67	54	106	369
TOTALES	359	365	413	319	644	2.100
%/COMARCA						14,50%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 30
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Abrera	36	14	2	3	0	55
Esparreguera	40	68	4	0	0	112
Martorell	41	37	30	0	0	108
Olesa	28	29	15	8	0	80
Sant Esteve	53	21	17	0	0	91
TOTALES	198	169	68	11	0	446
%/TOTAL MUN						21,23%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

sis anys (taula 17) al 21,2% en aquest quinquenni (taula 30). Com a exemple d'aquesta caiguda de l'habitatge protegit cal observar que cap dels 644 habitatges construïts en aquest conjunt de municipis l'any 1991 —el màxim nombre d'aquests anys— es fa sota el règim de protecció.

6. Els municipis més petits del Baix Llobregat, que hem agrupat sota aquest apartat, tampoc se salven de la dinàmica de creixement, i en alguns casos, de manera destacada. Torrelles de Llobregat, per exemple, és, entre 1981 i 1991, el municipi que més creix de tot aquest grup, gairebé 900 habitants nous en una dècada, tot i que l'any 1991 encara estarà per darrere, en nombre d'habitants, del Papiol i de Santa Coloma, que són els únics que superen els 3.000 (taula 18). Aquesta tendència general es pronunciarà força entre 1992 i 2002. S'evidencia, primer, pel fort increment registrat a Begues (2.746 nous habitants en els últims

deu anys, molts més dels que tenia fins a l'any 1991) i a Santa Coloma de Cervelló (on només en vint anys s'ha doblat la població censada). Després, perquè de no superar, l'any 1981, cap municipi excepte el Papiol, els 3.000 habitants, s'ha passat que només sigui Castellví el que no arribi a aquest nombre d'habitants l'any 2002, mentre que Santa Coloma s'aproxima als 6.000, Begues als 5.000 i Torrelles als 4.000. L'explicació cal veure-la en les taules 19 i 31. Des de 1981 fins a 1986, es van edificar en conjunt 729 nous habitatges en aquests municipis (un 5,36% del conjunt comarcal). De 1987 a 1991, uns altres 742 (un 5,12%), és a dir, un ritme sostingut de nous habitatges en deu anys. De tots, un 23,9% en els primers sis anys i un 16% en els cinc següents corresponen a habitatges protegits (taules 20 i 32), dada que indica que la construcció en aquests municipis respon al degoteig constant de les promocions privades sobre la base del sòl disponible programat pels respectius

Taula 31
Habitatges de nova construcció. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Begues	28	37	58	67	82	272
Castellví	8	13	6	9	11	47
Collbató	24	41	39	37	15	156
Papiol, El	3	11	20	27	10	71
Sant Climent	9	11	6	5	19	50
Santa Coloma	7	20	4	4	9	44
Torrelles	13	21	22	28	18	102
TOTALES	92	154	155	177	164	742
%/COMARCA						5,12%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 32
Habitatges de nova construcció de protecció oficial. Municipis (1987-1991)

	1987	1988	1989	1990	1991	TOTALES
Begues	14	14	3	2	20	53
Castellví	0	2	1	0	0	3
Collbató	16	8	0	0	0	24
Papiol, El	0	0	0	0	0	0
Sant Climent	7	8	0	2	0	17
Santa Coloma	5	9	0	0	0	14
Torrelles	5	1	2	0	0	8
TOTALES	47	42	6	4	20	119
%/TOTAL MUN						16,03%

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

ajuntaments.

Creixement demogràfic i demanda

El mercat de l'habitatge s'alimenta del creixement vegetatiu i dels fenòmens migratoris que han estat històricament tradicionals a la comarca i que continuen sent importants en el moment present. Però hi ha hagut clars punts d'inflexió provocats pels efectes que sobre la població tenen les crisis econòmiques, i també per un període de racionalització municipal que va posar l'accent en la resolució dels dèficits més que no pas en el creixement demogràfic. Cal recordar que bona part de les primeres campanyes democràtiques a la comarca, sobretot als municipis de fortíssim impacte migratori, van consistir a proclamar el final de l'urbanisme precari, però també a defensar l'estabilitat del creixement demogràfic. El cert és que la crisi econòmica va propiciar un decreixement demogràfic on les polítiques urbanístiques del franquisme havien fet més mal i els nous ajuntaments no es van resistir a la pèrdua de població, fonamentalment perquè això repercutia negativament sobre els ingressos. La manca d'un veritable sistema de finançament municipal ha actuat també con un factor determinant d'incentivació urbanística que a hores d'ara no es pot deixar fàcilment de banda.

Passat aquest primer fenomen de saldos demogràfics negatius en el conjunt comarcal (taula 33), es va produir una incentivació de la demanda sobre la base

d'un saldo migratori positiu i un mercat urbanístic en creixement que s'havia iniciat entre els anys 1981 i 1986. Si ja era evident que des dels primers anys 80 la població s'anava desplaçant de manera concèntrica cap a l'exterior de la conurbació, a partir dels anys 90 aquest procés s'accentua (taula 34), i encara es fa més evident amb el nombre de població procedent d'altres zones de Catalunya (entre les quals caldria tenir en compte tota la població procedent de la mateixa Barcelona i del Barcelonès, sobretot l'Hospitalet). Aquest és el gruix migratori important, perquè les migracions de la resta d'Espanya i de població estrangera són menors i sense gran incidència sobre el conjunt. I això serveix per a tots aquest anys i per a ara mateix (taula 35).

Primeres conclusions

Entre 1950 i 1975 la comarca va rebre 400.000 nous habitants. Entre 1975 i 2002 la comarca n'ha rebut 200.000 més. És a dir, en dos períodes successius de vint-i-cinc anys aproximadament, la comarca ha rebut 600.000 habitants: el doble en els primers vint-i-cinc anys que en els segons. Quan la primera allau, en temps del franquisme, es va al·legar que la comarca havia rebut una quantitat impressionant de gent, desbordant qualsevol planificació, en molt poc temps. Des de la transició fins ara, la comarca ha rebut una nova allau corresponent a la meitat justa de la gent que va arribar aleshores, afegint sobre aquella saturació de

Taula 33
Altes i baixes de residència. Comarca Baix Llobregat (1981-1994)

	Altes	Baixes	Saldo net
1981	4.032	4.210	— 178
1982	9.902	11.934	— 2032
1983	11.829	12.199	— 370
1984	13.111	12.931	180
1986	4.360	4.890	— 530
1987	14.688	11.429	3.259
1988	16.011	12.353	3.658
1989	15.982	12.146	3.836
1991	8.485	7.104	1.381
1993	18.825	16.227	2.598
1994	20.144	17.980	2.164

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 34
Immigració segons comarca de destinació i lloc de procedència.
Comarca Baix Llobregat (1988-2001)

	mateixa com.	resta Cat	resta Esp	estranger
1988	5.363	8.092	3.055	360
1989	4.694	7.353	3.122	430
1990	5.458	8.287	3.361	511
1992	6.090	8.219	2.516	886
1993	6.800	9.210	2.622	701
1994	7.158	10.391	2.414	596
1995	8.478	12.038	2.873	858
1997	8.904	13.062	2.697	1.347
1998	10.393	14.354	2.918	1.232
1999	10.718	14.956	3.151	1.130
2000	10.665	13.959	3.334	2.154
2001	10.985	14.745	3.431	

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 35
Creixement demogràfic. Comarca Baix Llobregat (1991-2001)

	naixement	defunc.	creix. natal.	saldo migr.	creix. total
1991	30878	17726	13152	13686	26838
1996	31569	21026	10543	22684	33227
2001	39277	25013	14264	35209	49473

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

primera hora, mal planificada i sense control, una nova població massiva que s'ha ubicat necessàriament en terrenys fins ara no urbanitzats però programats pels ajuntaments de la democràcia.

S'ha viscut en ordre a aquest nou creixement, un seguit de característiques: en primer lloc, hem assistit a un estancament o decreixement gradual de la població dels municipis més saturats de la primera corona. En segon lloc, hem vist com creixien sense mesura les ciutats mitjanes que havien rebut un impacte col·lateral d'aquella primera gran allau. En tercer lloc, hem observat com l'impacte del creixement ha arribat fins i tot als municipis rurals que s'havien preservat fins ara de la tendència a la taca d'oli de l'urbanisme metropolità. En quart lloc, problemes de mobilitat, impensables fa uns anys, s'estan

convertint en endèmics per la incapacitat de donar resposta a les necessitats col·lectives en zones col·lapsades com la nostra. En cinquè lloc, la permanent desprogramació de sòls amenaça de seguir mantenint ininterrompudament la dinàmica del creixement en funció de la demanda i, per tant, saturar encara més el territori, canviar el paisatge i disminuir els estàndards de qualitat de vida.

Els municipis amb pèrdues de població, amb el consegüent perjudici per a les finances municipals respectives, tenien tres possibles opcions per aturar aquestes tendències i restablir l'equilibri demogràfic: rehabilitar l'antic urbanisme degradat, alliberar l'escassíssim sòl lliure que encara els quedava o una combinació de totes dues. La majoria de ciutats de la primera corona, inclosa Barcelona, han optat decidi-

dament per la tercera fórmula, però després de posar en pràctica l'alliberament màxim de sòl. La veritat és que amb això no han aconseguit el que buscaven. Les xifres indiquen que han seguit perdent població mentre que, d'altra banda, han esgotat les possibilitats d'esponjament urbà i han perdut espais lliures. Sens dubte, una part de les poblacions d'aquestes ciutats de la primera corona que han adquirit un cert estatus a mesura que millorava la situació de les rendes familiars, han decidit fugir de les ciutats col·lapsades buscant millors estàndards de nivell de vida: més zones verdes urbanes, habitatges menys densificats i més amplis, fins i tot sacrificant a aquesta millora, les servituds de la mobilitat i, en alguns casos, dels serveis i dels equipaments. Hi ha jugat força també el preu comparatiu dels habitatges: fora de la conurbació, amb un urbanisme més amable, els habitatges

han estat fins ara més assequibles que al centre saturat de les ciutats.

Per a les ciutats mitjanes de la segona corona, les coses han estat més còmodes. L'allau migratòria del tercer quart del segle XX no va saturar els termes sinó que, en la majoria de casos, va produir urbanitzacions estanques, desteixides de l'urbanisme tradicional dels municipis afectats. El nou urbanisme dels 80-90 ha servit en aquestes ciutats per cosir el teixit urbà i vincular els barris del franquisme als eixamples naturals. Això els ha permès créixer sostingudament i practicar un urbanisme de qualitat sense saturar l'espai. El perill per a aquestes ciutats és que el que fins ara ha estat un sistema de planificació ordenat i reparador, acabi convertint-se en una temptació planificadora — molt lligada a les endèmiques necessitats de finança-

Taula 36
Superfícies, sòls i densitat demogràfica. Municipis (1998)

	superfície	sòl urbà	urbanit. program	urbanit. no program	no urbanit	densitat 1998
Abrera	1.989	151,97	383,99	0,00	1453,00	359,80
Begues	5.042	265,52	126,17	0,00	4.671,76	70,50
Castelldefels	1.241	596,70	237,59	113,00	293,69	3.342,00
Castellví	1.637	126,72	35,57	0,00	1.474,71	54,50
Cervelló i La Palma	2.962	571,95	199,43	9,28	2.208,09	259,10
Collbató	1.799	118,12	136,59	9,56	1.506,73	95,80
Corbera	1.846	869,79	30,34	84,87	857,00	422,00
Cornellà	692	462,65	47,76	80,92	100,67	11.941,00
Esparreguera	2.747	494,60	69,00	44,00	2.139,4	566,40
Esplugues	460	255,90	64,26	28,30	111,54	10.176,00
Gavà	3.090	393,48	241,68	540,79	1.914,05	1.229,20
Martorell	1.290	369,15	292,93	55,43	572,49	1.480,60
Molins de Rei	1.600	196,19	168,23	51,27	1.184,31	1.169,10
Olesa	1.675	275,30	129,35	16,88	1.232,47	983,80
Pallejà	841	246,24	34,83	112,13	447,80	830,40
Papiol, El	883	107,90	39,49	106,36	629,20	391,90
Prat, El	3.223	459,30	174,86	706,58	1.882,26	1.962,60
Sant Andreu	552	304,32	69,96	19,93	158,69	3.321,10
Sant Boi	2.194	566,12	171,94	154,48	1.301,46	3.547,40
Sant Climent	1.073	43,98	14,32	18,92	995,78	250,60
Sant Esteve	1.864	351,80	357,59	0,00	1.154,61	240,60
Sant Feliu	1.179	205,86	136,67	47,46	789,01	3.017,20
Sant Joan	563	212,00	96,66	77,26	177,08	4.769,50
Sant Just	785	243,50	81,92	73,00	386,58	1.752,00
Sant Vicenç	914	361,10	52,64	11,39	488,87	2.406,40
Santa Coloma	752	81,50	125,44	34,87	510,19	497,00
Torrelles	1.360	164,10	26,19	0,00	1.169,71	238,00
Vallirana	2.393	958,14	101,33	0,00	1.333,53	355,60
Viladecans	2.011	372,07	498,20	335,27	805,48	2.647,10
TOTALES	48.657	9.825,97	4.144,93	2.731,95	31.950,16	58.377,20

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

Taula 37
Superfície, població i densitat demogràfica.
Àrea Metropolitana de Barcelona (1996)

	Superf. Hes	Pobl 1996	densitat global	nombbre mun
Barcelona	9.911	1.505.805	15.200	1
Barcelonès	14.463	2.131.378	14.700	5
Baix Llobregat	48.650	643.419	1.300	30
Vallès Occidental	58.316	685.600	1.200	24
Maresme	39.828	318.891	800	30
Garraf	18.511	90.435	500	6
Vallès Oriental	85.100	285.129	300	42
Alt Penedès	59.277	73.196	100	27
Àrea Metropolitana	324.145	4.228.048	1.300	164

Font: Idescat. Elaboració pròpia. 2003.

ment dels municipis mitjans i petits— que saturi els municipis i inverteixi la tendència.

El pitjor pronòstic el presenten, però, els municipis que han reconverit les segones residències en residències principals i aquells que fins ben entrats els anys 80 tenien una clara idiosincràsia rural. Aquí s'han registrat en els darrers anys les puntes més altes de demanda de noves residències, són els municipis amb més espai per urbanitzar i menys densitat de població i alhora els que pateixen una situació financera més aclaparadora. Són, a més, per la seva pròpia dinàmica interior, els que presenten més dèficits socials i d'equipament i els que estan més abandonats infraestructuralment. Les tensions en aquests municipis no han fet més que començar.

El manteniment d'un creixement sostingut en el conjunt de la comarca és un factor previsible. No solament pels anuncis de futur ² sinó també per la quantitat de sòl urbanitzable programat (i no programat) que encara queda al Baix Llobregat. En total resten lliures més de 4.144 hectàrees programades i gairebé 3.000 més sense programar. Si comptem que el sòl urbà actual s'apropa a les 10.000 hectàrees en conjunt, veurem que el sostre d'urbanització previsible és encara considerable. Com es pot veure en la **taula 36**, de sòl programable n'hi ha a tots els municipis de la comarca, però només en set per sota de les 50 hectàrees que garanteixen l'atenció de la pròpia demanda

interior durant els propers anys. Aquests municipis són aquells que han tingut un creixement més racionalitzat (d'origen rural), com ara Castellví de Rosanes, Pallejà, el Papiol, Sant Climent o Torrelles, o bé dos municipis amb el terme prou saturat, com Corbera i Cornellà. Hi ha, en canvi, vuit municipis de la comarca que tenen més de 300 hectàrees de previsible urbanització entre sòl programat i no programat: són Abrera, Castelldefels, Gavà, Martorell, el Prat, Sant Boi, Sant Esteve Sesrovires i Viladecans. Municipis on la febre constructora ha estat molt acusada en els darrers anys i on l'amenaça de saturació és prou evident. Sobretot perquè, a més, cinc d'aquests municipis tenen una densitat mitjana de població per sobre de la mitjana comarcal, prou alta si la comparem amb la densitat mitjana de l'àrea metropolitana de Barcelona, on l'any 1996 (**taula 37**), tret del Barcelonès i la nostra comarca, fluctuava entre 100 habitants per km² (Alt Penedès) i 1.200 (Vallès Occidental). Aquests municipis amb reserva important de sòl i densitat alta són: Castelldefels, Martorell, el Prat, Sant Boi i Viladecans.

Estem parlant de densitats altes en general, corresponents a l'any 1998. L'any 2002 aquestes densitats estan superades (en el conjunt de la comarca per sobre dels 1.424 habitants per km²) i, en molts casos, amb escreix. Només cal veure la dinàmica del ritme de noves construccions d'aquests últims anys (**taula 38**).

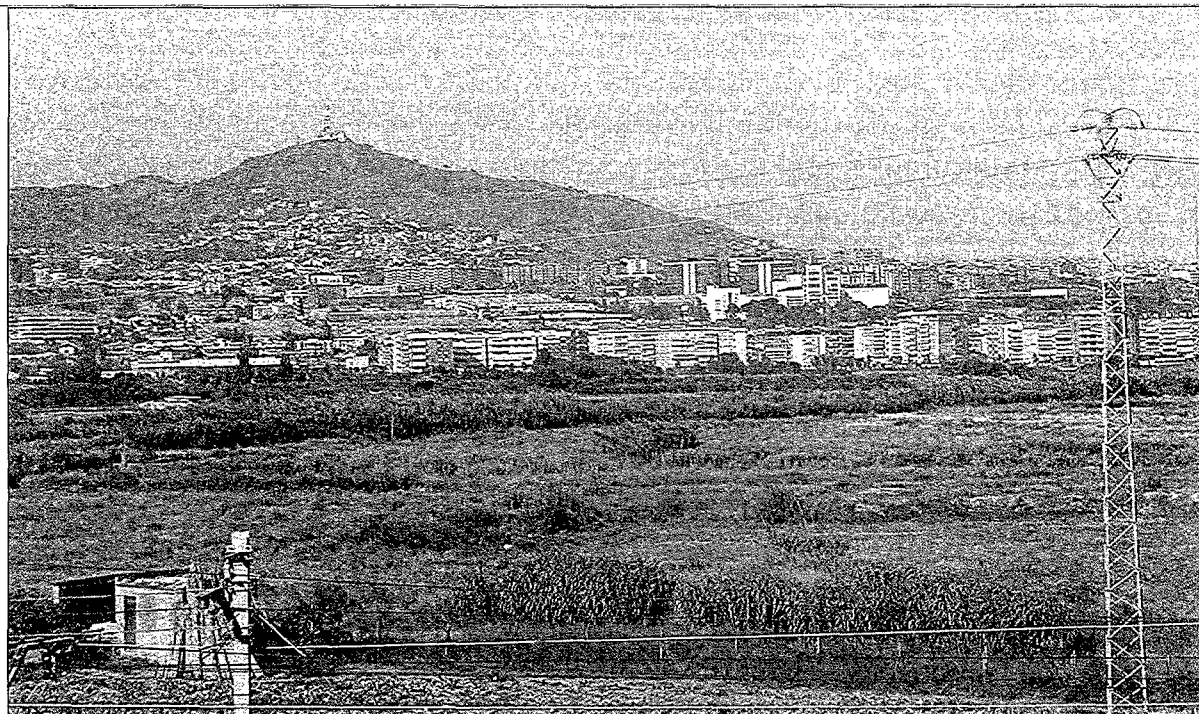
Quina és la lectura de futur que caldria fer? Més enllà de la tossuderia de les dades que posen de manifest que ens trobem al bell mig d'una dinàmica amb aparença imparabile de taca d'oli en el conjunt de la comarca, caldria reflexionar ja no solament en l'impacte sobre el territori sinó sobretot en l'impacte sobre la qualitat de vida que se'n deriva. A més població necessàriament més serveis, més equipaments, més reserva d'espais lliures i més infraestructures. La política de serveis i equipaments que han portat a

terme els municipis en aquests darrers vint-i-cinc anys ha estat, en general, encomiable. Tret dels municipis petits, on aquests serveis i equipaments necessiten encara una substancial millora, a la majoria de la comarca la dotació global és satisfactòria. Els ajuntaments han actuat sobre el seu propi territori amb perspectiva. Però les necessitats de la població no poden circumscriure's al territori estRICTE del seu municipi. Ja no. Ara més que mai, a comarques com la nostra, la qualitat de vida és una qualitat de vida inter-

Taula 38
Parc d'edificis segons any de construcció
Comarca Baix Llobregat

	fins a 1900	1900-30	1931-40	1941-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-1991	TOTALS
Abdera	57	26	1	1	9	317	742	352	1.505
Begues	88	72	22	17	24	71	94	237	625
Castelldefels	20	54	87	182	698	2.922	4.732	1.297	9.992
Castellví	4	21	6	2	11	31	76	44	205
Cervelló i La Palma	77	89	6	20	53	255	507	567	1.574
Collbató	53	33	0	4	5	24	101	129	349
Corbera	56	27	29	25	66	272	554	583	1.612
Cornellà	99	513	263	456	2.792	13.091	7.674	928	25.816
Esparreguera	244	328	108	72	216	694	1.712	447	3.821
Esplugues	75	209	116	204	902	5.305	6.200	1.136	14.147
Gavà	95	352	145	182	1.024	3.340	4.326	1.061	10.525
Martorell	214	324	148	80	278	1.551	1.926	403	4.924
Molins de Rei	89	593	197	134	440	1.951	1.671	426	5.601
Olesa	412	422	113	72	376	1.043	1.529	603	4.570
Pallejà	52	89	31	35	139	591	635	340	1.912
Papiol, El	104	77	3	11	63	279	398	85	1.020
Prat, El	92	550	296	269	983	5.498	8.446	2.768	18.902
Sant Andreu	38	64	14	32	57	1.090	2.203	637	4.135
Sant Boi	219	437	172	197	1.270	8.728	9.949	1.374	22.346
Sant Climent	74	54	12	18	55	168	178	98	657
Sant Esteve	67	52	9	9	14	87	256	341	835
Sant Feliu	189	481	89	99	521	3.999	4.590	679	10.647
Sant Joan	65	172	40	57	413	3.452	2.534	762	7.495
Sant Just	65	214	54	196	563	925	991	720	3.728
Sant Vicenç	127	262	65	67	484	1.933	2.207	710	5.855
Santa Coloma	79	158	27	23	57	153	309	106	912
Torrelles	53	64	21	10	24	84	301	144	701
Vallirana	104	54	17	25	65	399	626	533	1.823
Viladecans	67	210	108	90	616	4.198	7.226	1.247	13.762
TOTALS	3.088	6.001	2.199	2.589	12.218	62.451	72.693	18.757	179.996

Font: Idescat. Elaboració propia. 2003

L'urbanisme dels darrers anys ha envaït perillosament la vall del Llobregat fent irreversible l'ocupació indiscriminada del territori. Fotografia de la riba esquerra, presa des de Sant Boi. Foto de l'autor.

municipal que exigeix la preservació de l'entorn supramunicipal i que exigeix moltes solucions mancomunades. De la mateixa manera, les dinàmiques que es produeixen en un municipi ja no impliquen exclusivament aquest municipi sinó també els municipis de l'entorn i, cada vegada més, el conjunt de la comarca. La saturació d'un terme municipal ja no és cosa exclusiva dels residents; ho és també dels que transiten pels seus carrers, per les seves carreteres, dels que compren a les seves zones comercials, dels que reben el lleure de cap de setmana que aquests municipis no poden assumir. Per això mateix, tot el que passa a la comarca ens afecta. I ens afecta molt més del que ens podem pensar a priori. L'impacte sobre el territori és, cada vegada més, un assumpte de tota la col·lectivitat. I, consegüentment, les decisions respecte del que es faci sobre la pell de la comarca, en qualsevol indret, ens beneficia o per-

judica a tots. Només cal mirar les congestions de trànsit, les lamentables deficiències sobre mobilitat, per estar convençuts que qualsevol actuació sobre el territori és una actuació que afecta notablement la nostra vida quotidiana. En definitiva, la nostra qualitat de vida.

NOTES.

¹ Conferència de l'economista Carme Trilla a les Jornades Tècniques de La Casa. Fira Immobiliària. La Farga de l'Hospitalet. Abril de 2002

² Informació a *El País* (19.02.2003) sobre els projectes per construir, en els propers sis anys, 247.000 nous habitatges a la Barcelona metropolitana en 26 municipis de la conurbació.